

БІБЛІОТЕКА КЛАСИЧНОЇ
СВІТОВОЇ НАУКОВОЇ ДУМКИ

Е Д М У Н Д
Г У С Е Р Л Ъ

ІДЕЇ ЧИСТОЇ
ФЕНОМЕНОЛОГІЇ
І ФЕНОМЕНОЛОГІЧНОЇ
ФІЛОСОФІЇ

Книга перша
ЗАГАЛЬНИЙ ВСТУП
ДО ЧИСТОЇ ФЕНОМЕНОЛОГІЇ

ХАРКІВ
«ФОЛІО»
2020

У цьому томі серії «Бібліотека класичної світової наукової думки» представлено український переклад першої книги «Загальний вступ до чистої феноменології» твору «Ідеї чистої феноменології і феноменологічної філософії» засновника феноменології Едмунда Гусерля. В нашій серії це вже другий твір Гусерля, адже ми розпочали серію з пізнього твору цього автора «Досвід і судження. Дослідження генеалогії логіки».

Уміщений у цьому томі твір, що увійшов в історію феноменологічного руху під назвою «Ідеї I», дуже важливий для розуміння розвитку феноменологічної філософії, оскільки в ньому Гусерль розробляє класичний варіант трансцендентальної феноменології, який відрізняється від феноменології його раннього твору «Логічні дослідження», водночас розвиваючи її ключові ідеї з позицій трансценденталізму. У цьому дослідженні він формулює і експлікує такі важливі феноменологічні поняття, як природна настанова, феноменологічна редукція, інтенційність тощо.

За життя Едмунд Гусерль не видав продовження цього твору, які вийшли друком уже після смерті автора і стали відомими як «Ідеї II» і «Ідеї III». Тож можна стверджувати, що в цій книзі міститься перший і чи не найголовніший варіант обґрунтування феноменології як трансцендентальної філософії, що його було опубліковано за життя засновника феноменології.

ЗМІСТ

Вступ	11
-------------	----

Перша частина Сутність і пізнання сутностей

Перший розділ

Факт і сутність	19
§ 1. Природне пізнання і досвід.	19
§ 2. Факт. Нероздільність факту та сутності	20
§ 3. Убачання сутностей та індивідуальне споглядання	21
§ 4. Убачання сутності та фантазія. Пізнання сутності незалежно від будь-якого пізнання фактів.	24
§ 5. Судження про сутність і судження про ейдетичну загальну значливість	25
§ 6. Деякі засадові поняття. Загальність і необхідність	26
§ 7. Науки про факти і науки про сутності.	28
§ 8. Стосунки залежності між наукою про факти і наукою про сутності	29
§ 9. Регіон і регіональна ейдетика	30
§ 10. Регіон і категорія. Аналітичний регіон і його категорії	32
§ 11. Синтаксичні предметності та граничні субстрати. Синтаксичні категорії.	34
§ 12. Рід і вид	36
§ 13. Генералізація і формалізація.	37
§ 14. Субстратні категорії. Субстратна сутність і то́де ти	39
§ 15. Самостійні та несамостійні предмети. Конкрет і індивід	40
§ 16. Регіон і категорія у змістовій сфері. Синтетичні пізнання а ргіорі.	42
§ 17. Завершення логічних міркувань	43

Другий розділ

Натуралістичні кривотлумачення	44
§ 18. Вступ до критичних дискусій.	44
§ 19. Емпіристське ототожнення досвіду та первинно давального акту	45
§ 20. Емпіризм як скептицизм	48

§ 21. Неясності на ідеалістичному боці	50
§ 22. Закид щодо платонічного реалізму. Поняття і сутність	51
§ 23. Спонтанність ідеації, сутність і фікція	53
§ 24. Принцип усіх принципів	54
§ 25. Позитивіст у практиці як дослідник природи, дослідник природи в рефлексії як позитивіст	55
§ 26. Науки догматичної та науки філософської настанови.	57

Друга частина

Фундаментальний феноменологічний розмисел

Перший розділ

Теза природної настанови та її вимкнення	61
§ 27. Світ природної настанови: Я і мій навколишній світ.	61
§ 28. Cogito. Мій природний навколишній світ й ідеальні навколишні світи	63
§ 29. «Інші» Я-суб'єкти та інтерсуб'єктивний природний навколишній світ	64
§ 30. Генеральна теза природної настанови	65
§ 31. Радикальна зміна природної тези. «Вимкнення», «удужування»	66
§ 32. Феноменологічне ёлохі	68

Другий розділ

Свідомість і природна дійсність	70
§ 33. Попереднє вказування на «чисту» або «трансцендентальну свідомість» як на феноменологічний залишок	70
§ 34. Сутність свідомості як тема	72
§ 35. Cogito як «акт». Модифікація неактуальності	74
§ 36. Іntenційне переживання. Переживання взагалі	76
§ 37. «Спрямованість-на» чистого Я у cogito і схоплювальне помічання	77
§ 38. Рефлексії щодо актів. Іманентні та трансцендентні сприйняття	79
§ 39. Свідомість і природна дійсність. Погляд «наївної» людини.	81
§ 40. Первинні та вторинні властивості. Тілесно дана річ як «просте явище» «фізично істинного»	83
§ 41. Реальний склад сприйняття і його трансцендентний об'єкт	85
§ 42. Буття як свідомість і буття як реальність. Принципова відмінність способів споглядання	88
§ 43. Прояснення одної принципової помилки.	90
§ 44. Суто феноменальне буття трансцендентного, абсолютне буття іманентного	91
§ 45. Несприйняте переживання, несприйнята реальність	95
§ 46. Безсумнівність іманентного, сумнівність трансцендентного сприйняття	96

Третій розділ

Регіон чистої свідомості	99
§ 47. Природний світ як корелят свідомості	99

§ 48. Логічна можливість і змістова нісенітність світу поза нашим світом	101
§ 49. Абсолютна свідомість як залишок знищення світу	102
§ 50. Феноменологічна настанова і чиста свідомість як поле феноменології	105
§ 51. Значення попередніх трансцендентальних розмислів	106
§ 52. Доповнення. Фізична річ і «невідома причина явищ»	108
§ 53. Анімалії та психологічна свідомість	114
§ 54. Продовження. Трансцендентне психологічне переживання випадкове і релятивне, трансцендентальне переживання необхідне й абсолютне	116
§ 55. Висновок. Уся реальність існує завдяки «наданню сенсу». Ніякого «суб'єктивного ідеалізму»	117

Четвертий розділ

Феноменологічні редукції	119
§ 56. Питання про обсяг феноменологічної редукції. Природничі та гуманітарні науки	119
§ 57. Питання про вимкнення чистого Я	120
§ 58. Трансцендентність Бога вимкнено	121
§ 59. Трансцендентність ейдетичного. Вимкнення логіки як <i>mathesis universalis</i>	122
§ 60. Вимкнення матеріально-ейдетичних дисциплін	124
§ 61. Методологічне значення систематики феноменологічних редукцій	126
§ 62. Попередні теоретико-пізнавальні прояснення. «Догматична» та феноменологічна настанова	128

Третя частина

Методика і проблематика чистої феноменології

Перший розділ

Попередні методичні розважання	133
§ 63. Особливе значення методичних розважань для феноменології	133
§ 64. Само-вимкнення феноменолога	134
§ 65. Зворотний зв'язок феноменології із самою собою	135
§ 66. Точний вираз ясних даностей. Однозначні терміни	137
§ 67. Метод прояснення. «Близькість» і «далекість» даності	138
§ 68. Справжні та несправжні ступені ясності. Сутність нормального прояснення	140
§ 69. Метод довершено ясного схоплення сутностей	141
§ 70. Роль сприйняття в методі прояснення сутностей. Переважне становище вільної фантазії	142
§ 71. Проблема можливості дескриптивної ейдетики переживань	145
§ 72. Конкретні, абстрактні, «математичні» науки про сутності	146
§ 73. Застосування до проблеми феноменології. Опис і точне визначення	149
§ 74. Описові та точні науки	150

§ 75. Феноменологія як дескриптивне вчення про сутності чистих переживань	151
<i>Другий розділ</i>	
Загальні структури чистої свідомості	154
§ 76. Тема подальших досліджень	154
§ 77. Рефлексія як засаднича особливість сфери переживань. Дослідження рефлексії	156
§ 78. Феноменологічне дослідження рефлексій переживання.	160
§ 79. Критичний екскурс. Феноменологія і труднощі «самопостереження»	163
§ 80. Зв'язок переживань із чистим Я	172
§ 81. Феноменологічний час і часосвідомість	173
§ 82. Продовження. Потрійний горизонт переживання, що водночас є горизонтом рефлексії переживання	176
§ 83. Схоплення єдиного потоку переживань як «ідеї»	178
§ 84. Іntenційність як головна феноменологічна тема	179
§ 85. Сенсуальне ѓлґ, інтенційне морфґ	183
§ 86. Функціональні проблеми.	187
<i>Третій розділ</i>	
Ноеза і ноема	191
§ 87. Попередні зауваги	191
§ 88. Реальні та інтенційні компоненти переживання. Ноема	192
§ 89. Ноематичні вислови та вислови про дійсність. Ноема в психологічній сфері	195
§ 90. «Ноематичний сенс» і розрізнення «іманентних» і «справжніх об'єктів».	196
§ 91. Перенесення на найширші сфери інтенційності.	200
§ 92. Атенційні зміни в ноезах і ноемах.	201
§ 93. Перехід до ноетично-ноематичних структур вищої сфери свідомості.	204
§ 94. Ноеза та ноема в царині судження	205
§ 95. Аналогічні розрізнення у сфері емоційного оцінювання та волі	209
§ 96. Перехід до наступних розділів. Прикінцеві зауваги.	211
<i>Четвертий розділ</i>	
Щодо проблематики ноетично-ноематичних структур	213
§ 97. Гілетичні та ноетичні моменти як реальні, ноематичні як нереальні моменти переживання	213
§ 98. Спосіб буття ноєми. Вчення про форми ноєз	216
§ 99. Ноематичне ядро і його характеристики у сфері презентацій і репрезентацій.	219
§ 100. Посутньо закономірні ступені уявлень у ноєзі та ноємі	221
§ 101. Характеристики ступенів. Різноманітні «рефлексії»	222
§ 102. Перехід до нових вимірів характеристик	224
§ 103. Характеристики віри та характеристики буття.	225

§ 104. Доксичні модальності як модифікації	226
§ 105. Модальність віри як віра, модальність буття як буття	228
§ 106. Ствердження і заперечення з їхніми ноематичними корелятами	229
§ 107. Ітеровані модифікації	230
§ 108. Ноематичні характеристики – це не «рефлексійні» визначення	231
§ 109. Модифікація нейтральності	232
§ 110. Нейтралізоване усвідомлення і судочинство розуму. Приймання	234
§ 111. Модифікація нейтральності і фантазія	235
§ 112. Ітераційність модифікації фантазії, неітераційність модифікації нейтралізації	237
§ 113. Актуальні та потенційні покладання	239
§ 114. Подальше щодо потенційності тези і модифікації нейтральності	242
§ 115. Застосування. Розширене поняття акту. Здійснення і збудження актів	246
§ 116. Перехід до нових аналіз. Фундовані ноези та їхні ноематичні кореляти	249
§ 117. Фундовані тези та завершення вчення про модифікацію нейтральності. Загальне поняття тези	251
§ 118. Синтези свідомості. Синтаксичні форми	255
§ 119. Перетворення політетичних актів на монотетичні	257
§ 120. Позиційність і нейтральність у сфері синтез	259
§ 121. Доксична синтаксичність в емоційно-оцінювальній сфері та сфері волі	261
§ 122. Модуси здійснення артикульованих синтез. «Тема»	263
§ 123. Сплутаність і чіткість як модуси здійснення синтетичних актів	265
§ 124. Ноетично-ноематичний шар «логосу». Означання і значення	266
§ 125. Модальності здійснення у сфері логічного вираження і метод прояснення	270
§ 126. Повнота і загальність виразу	271
§ 127. Вираз суджень і вираз емоційного оцінювання	272

Четверта частина Розум і дійсність

Перший розділ

Ноематичний сенс і зв'язок із предметом	277
§ 128. Вступ	277
§ 129. «Зміст» і «предмет»; зміст як «сенс»	279
§ 130. Обмеження сутності «ноематичний сенс»	281
§ 131. «Предмет», «X, яке можна визначити в ноематичному сенсі»	283
§ 132. Ядро як сенс у модусі його повноти	285
§ 133. Ноематичне речення. Тетичні та синтетичні речення. Речення в царині уявлень	286

§ 134. Апофантичне вчення про форми	287
§ 135. Предмет і свідомість. Перехід до феноменології розуму.	290
<i>Другий розділ</i>	
Феноменологія розуму.	294
§ 136. Перша засаднича форма свідомості розуму: первинно давальне «бачення».	294
§ 137. Очевидність і вбачення. «Первинна» і «чиста», асерторична й аподиктична очевидність	297
§ 138. Адекватна та неадекватна очевидність	298
§ 139. Переплетення всіх видів розуму. Теоретична, аксіологічна та практична істина	301
§ 140. Підтвердження. Засвідчення очевидності. Еквівалентність позиційного та нейтрального вбачання.	303
§ 141. Безпосереднє і опосередковане розумове покладання. Опосередкована очевидність	305
§ 142. Теза розуму та буття	308
§ 143. Адекватна даність речі як ідея в Кантовому сенсі	309
§ 144. Дійсність і первинно давальне усвідомлення: завершальні визначення	310
§ 145. Критичні зауваги щодо феноменології очевидності	312
<i>Третій розділ</i>	
Ступені загальності проблематики теорії розуму	316
§ 146. Найзагальніші проблеми.	316
§ 147. Розгалуження проблеми. Формальна логіка, аксіологія та практика	317
§ 148. Проблеми теорії розуму в формальній онтології	320
§ 149. Проблеми теорії розуму в регіональних онтологіях. Проблема феноменологічного конституювання.	322
§ 150. Продовження. Регіон «річ» як трансцендентальний дороговказ.	326
§ 151. Шари трансцендентального конституювання речі. Доповнення.	329
§ 152. Перенесення проблеми трансцендентального конституювання на інші регіони.	331
§ 153. Повний обшир трансцендентальної проблеми. Структура досліджень	332
Коментарі	337
Предметний покажчик	345

ВСТУП

Чиста феноменологія, до якої ми шукаємо шлях, чіє своєрідне ставлення до всіх інших наук ми характеризуємо і яку ми волиємо показати як засадничу філософську науку, є істотно новою, віддаленою завдяки власній принциповій своєрідності від природного мислення наукою, яка починає розвиватися лише в наші дні. Вона називає себе наукою про «феномени». До феноменів звертаються також інші, давно відомі науки. Наприклад, психологію визначають як науку про психічні, а природознавство як науку про фізичні «явища» або феномени; так само в історії йдеться про історичні, а в науці про культуру – про культурні феномени; і це стосується також усіх наук про будь-яку реальність. Хоч би як різнився сенс слова «феномен» у цих визначеннях і хоч би які ще значення воно могло мати, зрозуміло, що феноменологія звертається до всіх цих «феноменів» і, відповідно, до всіх цих значень: але в геть іншій настанові, через яку сенс феномена, який постає перед нами в старих добре відомих науках, у певний спосіб модифікується. Лише в такому модифікованому вигляді він входить у феноменологічну сферу. Зрозуміти ці модифікації або, точніше говорячи, здійснити феноменологічну настанову, рефлексійно виявити її своєрідність і своєрідність природної настанови в науковій свідомості – це є перше і в жодному разі не легке завдання, яке ми маємо виконати, якщо волиємо обґрунтувати феноменологію і науково встановити її своєрідну сутність.

Останнім десятиріччям у німецькій філософії доволі часто говорять про феноменологію. Вважаючи, що це відповідає «Логічним

дослідженням»¹, її сприймають як підґрунтя емпіричної психології, як сферу «іманентних» дескрипцій психічних переживань, які – так розуміють цю іманентність – залишаються строго в рамках внутрішнього *досвіду*. Моє заперечення такого сприйняття², здається, не вельми допомогло, а додаткові роз'яснення, які чітко описують принаймні один головний момент відмінності, не зрозуміли або не взяли до уваги. З цього випливають цілком недоречні через перекручення простого *сенсу* моєї позиції закиди убік моєї критики психологічного методу – критики, що аж ніяк не заперечує цінність сучасної психології, аж ніяк не принижує здійснену видатними мужами експериментальну роботу, натомість в літеральному сенсі виявляє радикальні вади цього методу, від усунення яких, на мою думку, залежить перехід психології на вищий науковий рівень і надзвичайне розширення поля її роботи. Ще буде нагода сказати кілька слів про непотрібні захисти психології проти моїх удаваних «нападів». Я торкаюся тут цієї суперечки, аби з огляду на панівні й багаті на наслідки кривотлумачення відразу чітко наголосити на тому, що *чиста феноменологія*, до якої ми надалі спробуємо торувати шлях, – та сама, що вперше постала в «Логічних дослідженнях» і сенс якої в подальшій роботі останнього десятиріччя дедалі глибше й багатше відкривався для мене – *не є психологією*, і що вона не може бути зарахована до психології не через випадкові розмежування царин і термінологій, а на *принципових* підставах. Через те велике методологічне значення, яке феноменологія претендує мати для психології як її сутнісний «фундамент», вона (як наука про ідеї) не є самою психологією, так само як геометрія не є природничою наукою. Відмінність виявляється навіть радикальнішою, ніж в останньому випадку. І нічого не змінює той факт, що феноменологія має справу зі «свідомістю», з усіма видами переживань, актами та корелятами актів. Угледіти це, звісно, складно через звичний спосіб думати. Вимкнути весь до-

---

¹ E. Husserl, «Logische Untersuchungen», 2 Bde., 1900 і 1901.

² У статті «Філософія як строга наука»// Logos, Bd. I, S. 316–318 (особливо варто взяти до уваги поняття досвіду на с. 316). Див. також докладне пояснення, присвячене стосунку між феноменологією та дескриптивною психологією у моїй «Доповіді про німецькі тексти про логіку в 1895–99 роках»// Archiv f. system. Philosophie, Bd. IX (1903), S. 397–400. Я і сьогодні не можу сказати про це інакше.

теперішній спосіб думати, пізнати та здолати ті межі духа, які він встановлює для горизонту нашої думки, і відтак у цілковитій свободі думки схопити справжні, цілком нові філософські проблеми, які стають доступними нам лише у всебічно необмеженому горизонті – це складний виклик. Але меншого не варто вимагати. Насправді засвоїти сутність феноменології, зрозуміти своєрідний сенс її проблематики та її стосунку до всіх інших наук (а особливо до психології) так надзвичайно складно ще й тому, що передусім потрібна ще нова *настанова*, в якій природні настанови досвіду та думки постають у *цілковито змінений спосіб*. Аби, не впадаючи в старі настанови, вільно рухатися в ній, навчитися бачити, розрізняти й описувати те, що стоїть перед очима, потрібне специфічне та виснажливе навчання.

Особливим завданням цієї *першої* книги буде пошук шляхів, на яких ці надвеликі труднощі проникнення в цей новий світ можна буде, так би мовити, по частинах здолати. Ми почнемо рух від природної позиції, від світу, яким він постає перед нами, від свідомості, якою вона пропонує себе у психологічному досвіді, і виявимо її сутнісні передумови. Потому ми розробимо метод «феноменологічних редукцій», завдяки якому усунемо властиві сутності всіх природних способів дослідження пізнавальні обмеження, зможемо відхилити одностороннє спрямування погляду, яке їм властиве, аж поки врешті-решт не відкриємо вільний горизонт «трансцендентально» очищених феноменів, а разом і поле феноменології в нашому особливому сенсі.

Уточнімо щойно накреслене й розгляньмо психологію так, як цього вимагають не лише передсуди нашого часу, а й загальний внутрішній стан справ.

Психологія є досвідною наукою. Згідно зі звичним значенням слова «досвід» це означає дві речі:

1. Вона є наукою про *факти*, про matters of fact в сенсі Д. Г'юма.
2. Вона є наукою про *реальність*. «Феномени», які вона розглядає як психологічна «феноменологія», є реальними подіями, що як такі, якщо вони мають справжнє існування, разом із реальними суб'єктами, яким вони належать, вбудовані в просторово-часовий світ як в *omnitrudo realitatis*.

Натомість *чиста або трансцендентальна феноменологія* буде заснована не як наука про факти, а як наука про сутності (як

«ейдетична» наука), як наука, що прагне до «пізнання сутностей», а не «фактів». Відповідна редукція, яка переводить від психологічних феноменів до чистих «сутностей», або в судженнях думки – від фактичних («емпіричних») загальностей до загальності «сутності», є ейдетичною редукцією.

По-друге, феномени трансцендентальної феноменології будуть характеризовані як ірреальні. Інші, специфічно трансцендентальні редукції «очищують» психологічні феномени від того, що надає реальності й разом вбудовує їх у реальний «світ». Наша феноменологія має бути вченням про сутності не реальних, а трансцендентально редукованих феноменів.

Що саме це означає, стане зрозумілішим нижче. Наразі це накреслює схематичні рамки вступного шеругу досліджень. Я вважаю за потрібне додати тут лише одну заувагу: Читачеві мало впасти в око, що вище, в обох позначених пунктах, замість загально заведеного поділу наук на реальні та ідеальні науки (або на емпіричні й апіорні) застосовано два поділи та відповідно до цього дві пари протилежностей: факт і сутність, реальне і не-реальне. Розрізнення цих подвійних протилежностей замість розрізнення реального та ідеального дістане в подальшому розвитку наших досліджень (а саме – в другій книзі) ретельного обґрунтування. Буде показано, що поняття реальності потребує фундаментального обмеження, завдяки якому мусить бути встановлено відмінність реального буття від індивідуального (просто часового буття). Перехід до чистої сутності вможливує, з одного боку, сутнісне пізнання реального, з іншого, – щодо сфери, що залишилася, сутнісне пізнання ірреального. Надалі буде показано, що всі трансцендентально очищені «переживання» є ірреальними, покладені поза будь-яким залученням до «дійсного світу». Саме цю ірреальність і досліджує феноменологія, але не як сукупність окремих сингулярних моментів, а як «сутність». Утім, те, наскільки трансцендентальні феномени як сингулярні *факти* доступні для дослідження і який стосунок таке дослідження фактів може мати до метафізики, можна буде розглянути лише в прикінцевому шеругу досліджень.

Утім, у *першій* книзі нам ітиметься не лише про загальне вчення про феноменологічні редукції, які роблять видимими та доступними для нас трансцендентально очищену свідомість і її сут-

нісні кореляти; ми також воліємо спробувати здобути певні уявлення про найзагальнішу структуру цієї чистої свідомості та, завдяки цьому, про найзагальніші групи проблем, напрями досліджень та методи, які належать до нової науки.

Потому в *другій* книзі ми ретельно розглянемо деякі особливо значливі групи проблем, систематичне формулювання і типове розв'язання яких є передумовою того, аби можна було насправді прояснити складні стосунки феноменології з фізичними природничими науками, психологією і гуманітарними науками, а з іншого боку, також з усіма апіорними науками. Накреслені при цьому феноменологічні начерки водночас пропонують бажані засоби значно поглибити здобуте в *першій* книзі розуміння феноменології та отримати незрівнянно багатше за змістом знання величезного кола її проблематики.

Третя і завершальна книга присвячена ідеї філософії. Має стати зрозумілим, що справжня філософія, ідея якої – це ідея здійснення абсолютного пізнання, вкорінена в чистій феноменології в настільки серйозному сенсі, що строге, систематичне обґрунтування і реалізація цієї першої серед усіх філософій є неодмінною передумовою для кожної метафізики та іншої філософії – «яка може постати як наука».

Оскільки тут феноменологія має бути обґрунтована як наука про сутності – як «апіорна» або, як ми також говоримо, ейдетична наука, потрібно, аби всім присвяченим самій феноменології зусиллям передували шереги фундаментальних роз'яснень сутності та науки про сутності, а також захист власного права пізнання сутностей супроти натуралізму.

Завершімо це вступне слово маленьким термінологічним роз'ясненням. Як і в «Логічних дослідженнях», я, за змогою, уникаю виразів *a priori* й *a posteriori*, а саме – через їхню неясність і багатозначність у загальному вжитку, як і через підозрілі філософські вчення, до яких вони вплетені як поганий спадок минулого. Їх можна використовувати лише в тих контекстах, у яких вони мають однозначність, або як еквіваленти інших, пов'язаних із ними термінів, яким можна надати ясного та чіткого значення, принагідно вказуючи на історичні паралелі.

З огляду на оманливу багатозначність, мабуть, не так погано стоять справи з виразами *ідея* та *ідеал*, але загалом усе ж таки до-

силь погано, що мені дали відчуті часті кривотлумачення моїх «Логічних досліджень». До зміни термінології мене змусила також потреба чітко відрізнити надважливе *Кантове поняття ідеї* від загального поняття (формальної або матеріальної) сутності. Тому я використовую термінологічно невживане іншомовне слово *ейдос* замість німецького слова «сутність», що пов'язане хоча й з безпечними, але, безумовно, дратівливими еквівокаціями.

Я також залюбки відмовився би від обтяженого небажаною навантагою слова *реальне*, якби мав відповідну заміну.

Ще одна загальна заувага: оскільки не годиться обирати штучні вирази, які цілком випадають із рамок історичної філософської мови, а насамперед тому, що засадові філософські поняття не можна зафіксувати за допомогою чітких дефініцій, які повсякчас можна ідентифікувати завдяки безпосередньо доступним спогляданням; оскільки їхні остаточні прояснення і визначення радше мусять відбуватися в довгих загальних дослідженнях: тому часто неминучі комбіновані способи мовлення, коли багато загальноновживаних виразів із приблизно однаковим сенсом підпорядковуються термінологічному карбуванню окремого виразу. У філософії не можна давати дефініцій, як у математиці; з огляду на це, будь-яке наслідування математичного способу є не лише непродуктивним, а й викривленим і шкідливим. Зрештою чіткий сенс згаданих вище термінологічних виразів треба із самоочевидністю виявляти у розлогіх розмислах, натомість тут – і взагалі – треба відмовитися від ґрунтовних критичних порівнянь із філософською традицією хоча би через обсяг цієї праці.

Перший розділ
ФАКТ І СУТНІСТЬ

§ 1. Природне пізнання і досвід

Природне пізнання починається з досвіду й залишається в ньому. Тож у теоретичній настанові, яку ми називаємо «*природною*», загальний горизонт можливих досліджень позначений одним словом: *світ*. Тому всі науки цієї первинної¹ настанови є науками про світ, і допоки панують лише вони, поняття «істинне буття», «справжнє буття», тобто реальне буття, – оскільки все реальне становить єдність світу – збігаються з поняттям «буття у світі».

Кожній науці як сфера її досліджень відповідає певна предметна царина, а всім її пізнанням, що тут означає правильним висловам, відповідають як джерела правильного обґрунтування певні споглядання, в яких предмети відповідної царини самодані і принаймні частково *первинно дані*. В первинній, «природній» сфері пізнання дає споглядання, всі науки про неї є природним досвідом, а *первинно* даним досвідом є *сприйняття*, зрозуміле у звичному сенсі. Мати первинно даним реальне, «усвідомлювати» і «сприймати» його в простому спогляданні – це одне те й саме. Первинним досвідом фізичних речей є «зовнішнє сприйняття», а пригадування та очікування – вже ні; первинним є досвід нас самих і станів нашої свідомості у так званому внутрішньому сприй-

---

¹ Тут ми не розповідаємо жодних історій. Тому, коли йдеться про первинність, не треба думати про психологічно-каузальну або історичну генезу. Далі стане зрозуміло, який інший сенс ми маємо на увазі. Втім, кожен відразу відчуває, що передування емпірично-конкретного пізнання фактів будь-якому іншому, наприклад математично-ідеальному пізнанню, не мусить мати жодного об'єктивного часового сенсу.

нятті або самосприйнятті, а «вчування» в Інших і їхні переживання – ні. Ми «вбачаємо переживання інших» на підставі сприйняття їхніх тілесних виразів. Це вбачання через вчування є споглядальним актом, який дає, але дає вже не *первинно*. Хоча інший і його душевне життя й усвідомлюється у «самоданості» з власним тілом, але не так первинно, як воно.

Світ – це загальна сукупність предметів можливого досвіду та досвідного пізнання, предметів, які завдяки актуальному досвіду можна пізнати в правильному теоретичному мисленні. Тут не місце розглядати, який саме вигляд має метод досвідних наук, як він обґрунтовує власне право виходити за вузькі рамки прямої досвідної даності. Науками про світ, тобто науками природної настанови є всі у вузькому й широкому сенсі так звані *природничі науки*, науки про *матеріальну природу*, але також науки про живі істоти з їхньою *психофізичною природою*, тобто фізіологія, психологія тощо. Так само до цього належать всі так звані *науки про дух* – історія, науки про культуру, соціологічні дисципліни будь-якого ґатунку, при цьому ми поки можемо залишити відкритим, чи слід їх ототожнювати з природничими науками, а чи протиставляти їм, чи варто їх самих вважати природничими науками або науками істотно нового типу.

§ 2. Факт. Нероздільність факту та сутності

Досвідні науки є науками про «факти». Фундувальні пізнавальні акти досвіду покладають реальне *індивідуально*, вони покладають його як просторово-часове суще, як щось, що є в *цей* момент, має свою тривалість і реальний уміст, який, згідно з його сутністю, воно так само могло б мати в будь-який інший момент; знов-таки як щось, що в цьому місці має такий фізичний образ (наприклад, зі співданим у цьому образі тілесним), хоча те саме реальне, розглянуте згідно з власною сутністю, могло б мати будь-який інший образ у будь-якому іншому місці, змінюватися, тоді як фактично воно залишається незмінним, або могло б змінюватися не так, як воно фактично змінюється. Індивідуальне буття будь-якого ґатунку є, цілком загально кажучи, «випадковим». Воно є таким, воно могло би, згідно з власною сутністю, бути іншим. Навіть якщо